

Sygn. akt I ACa 781/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	<u>SSA Andrzej Struzik</u>
Sędziowie:	SSA Józef Wąsik SSA Teresa Rak
Protokolant:	st. prot. sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 14 września 2012 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa S. J.

przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...)

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 7 maja 2012 r. sygn. akt I C 235/10

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że oddala powództwo w części tym punktem objętym, w punkcie IV w ten sposób, że nadaje mu brzmienie: „odstępuje od obciążanie powódki obowiązkiem zwrotu kosztów procesu strony pozwanej” oraz dodaje punkt VI w brzmieniu: „przyznaje radcy prawnemu J. S. z Kancelarii Radcy Prawnego N. w N. przy ul. (...) od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Nowym Sączu kwotę 8.856 zł (osiem tysięcy osiemset pięćdziesiąt sześć) w tym 1.656 zł podatku od towarów i usług tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu”;

2. oddala apelację w pozostałej części;

3. znosi między stronami koszty postępowania apelacyjnego;

4. przyznaje radcy prawnemu J. S. z Kancelarii Radcy Prawnego N. w N. przy ul. (...) od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Nowym Sączu kwotę 6.642 zł (sześć tysięcy sześćset czterdzieści dwa złote) w tym 1.242 zł podatku od towarów i usług tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 781/12

Uzasadnienie:

S. J. w pozwie skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) domagała się zasądzenia kwoty (...)zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za mienie poprzednika prawnego powódki A. L. przejęte przez Państwo na podstawie dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego (określanego w dalszej części uzasadnienia jako „dekret z dnia 27 lipca 1949 r.”). Na uzasadnienie swego żądania powódka przytoczyła, że jej ojciec A. L. w ramach akcji W. został przymusowo wysiedlony ze wsi B., a jego gospodarstwo rolne tam położone zostało przejęte na własność Państwa. W zamian otrzymał gospodarstwo we wsi R. w powiecie (...), jednak jego wartość była niższa, niż wartość gospodarstwa, które pozostawił w B.. Decyzją Samorządowego Kolegium Odwoławczego stwierdzono nieważność orzeczenia z 1954 r., którym przejęto własność nieruchomości. W toku postępowania powódka ograniczyła żądanie do kwoty (...)zł stanowiącej różnicę pomiędzy wartością nieruchomości przejętej przez Państwo a nieruchomości otrzymanej w zamian przez jej ojca, zrzekając się roszczeń pieniężnych w pozostałym zakresie.

Strona pozwana wnosila o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu podnosząc zarzut przedawnienia roszczenia, twierdząc, że powódka nie wykazała ani samej szkody i jej wysokości, ani też związku przyczynowego pomiędzy bezprawnym działaniem Państwa i szkodą. W szczególności strona pozwana wskazywała, że powódka jest uprawniona do wpisania na podstawie decyzji Samorządowego Kolegium Odwoławczego swego prawa w księgach wieczystych i restytucji własności.

Wyrokiem z dnia 7 maja 2012 r. Sąd Okręgowy w Nowym Sączu zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 221.293 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 7 maja 2012 r., umorzył postępowanie co do kwoty 1.244.307 zł, przyznał stosowne wynagrodzenie biegłemu sądowemu oraz zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 12.856 zł tytułem zwrotu kosztów procesu i obciążył Skarb Państwa kosztami opinii biegłego.

Uzasadniając ten wyrok sąd I instancji ustalił, że powódka jest jedyną spadkobierczynią A. L., który był właścicielem nieruchomości objętych księgami hipotecznymi gminy katastralnej B. lwh (...) i lwh (...) o łącznej powierzchni (...) ha. Grunty te stanowią obecnie działki ewidencyjne nr (...) objęte KW nr (...), w której jako właściciel wpisany jest J. R. oraz działki ewidencyjne nr (...) objęte KW nr (...), w której jako właściciel wpisany jest Skarb Państwa – Lasy Państwowe Nadleśnictwo Ł.. W wyniku akcji W. w 1947 r. A. L. został wysiedlony wraz z rodzicami, żoną i córką to jest powódką pozostawiając (...)ha ziemi, w tym(...) ha użytków rolnych, dom mieszkalny drewniany pod strzechą, stodołę drewnianą pod gontem, oborę wraz z domem, szopę drewnianą pod gontem i chlew wraz z domem. Orzeczeniem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 25 września 1954 r., w wyniku postępowania wyjaśniającego przeprowadzonego w G. I.-B. w dniu 28 sierpnia 1954 r., na podstawie dekretu z dnia 27 lipca 1947 r. postanowiono przejąć z dniem 25 września 1954 r. na Skarb Państwa grunty i budynki w G. I.-B. po osobach nieobecnych i niewładających swymi gruntami i budynkami, w tym należące do A. L. oraz 14 innych właścicieli wraz z gruntami o ogólnej powierzchni 10.843 ha. W treści orzeczenia nie wskazano powierzchni gruntów każdego z właścicieli. Aktem nadania Powiatowej Komisji Osadnictwa Rolnego w G. z dnia 8 maja 1951 r. A. L. otrzymał stanowiące własność Skarbu Państwa gospodarstwo rolne o powierzchni (...)ha w G. R.. Gospodarstwo to zostało mu przyznane na własność decyzją Naczelnika Gminy R. z dnia 13 września 1974 r. A. L. oraz powódka sprzedali to gospodarstwo w 1989 r. za kwotę (...)ówczesnych złotych. Wartość rynkowa gospodarstwa położonego w R. według stanu z dnia nadania wynosiła (...)zł, zaś gospodarstwa położonego w B. według stanu z dnia wysiedlenia wynosiła(...)zł.

Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku A. L. i S. J. zabiegali u władz państwowych o zwrot utraconego mienia lub wypłatę odszkodowania. Decyzją z dnia 6 marca 2007 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze w N. stwierdziło nieważność orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 25 września 1954 r. w części dotyczącej przejęcia nieruchomości ziemskich A. L.. W uzasadnieniu tej decyzji wskazano, że w dacie wydania kwestionowanego orzeczenia A. L. nie władał nieruchomością położoną w B., gdyż został przesiedlony wraz z rodziną

do innego miejsca zamieszkania na podstawie karty przesiedleńczej z dnia 9 czerwca 1947 r. W tym zakresie zaskarżone orzeczenie nie naruszało zatem prawa, gdyż majątek był istotnie opuszczony. Stwierdzenie nieważności orzeczenia wynikało z przyczyn formalnych, a to nieprawidłowości proceduralnych, za jakie Samorządowe Kolegium Odwoławcze uznało brak określenia w osnowie orzeczenia przedmiotu przejęcia. Takie uchybienie prowadziło do niewykonalności orzeczenia, które nie mogło stanowić tytułu do odebrania nieruchomości. Ówczesne przepisy nie dawały podstaw do globalnego przejmowania gruntów w danej miejscowości, jak to miało miejsce w kwestionowanym orzeczeniu, w którym ograniczono się do wymienienia właścicieli, bez podania danych dotyczących poszczególnych nieruchomości. Następnie decyzją z dnia 11 lutego 2010 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze odmówiło przyznania S. J. odszkodowania, odsyłając ją na drogę postępowania sądowego. Część przedmiotowej nieruchomości stanowi własność Skarbu Państwa, zaś część została w 1995 r. sprzedana spółce z o.o. Izby Gospodarstwo Rolne, ta zaś w 2001 r. sprzedała je J. R..

W swych rozważaniach, w zakresie istotnym z uwagi na zarzuty apelacji, Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 160 k.p.a., który utracił moc z dniem 1 września 2004 r. Z uwagi na zawarte w § 2 tego artykułu odesłanie do stosowania przepisów kodeksu cywilnego, zastosowanie znajdzie art. 417 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 września 2004 r. Mając na uwadze, że przepis art. 363 § 1 k.c. daje poszkodowanemu wybór roszczenia o naprawienie szkody bądź to przez przywrócenie stanu poprzedniego, bądź też przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej, powódka mogła się domagać odszkodowania, a szkodę stanowi różnica wartości gospodarstwa bezprawnie przejętego przez Państwo i gospodarstwa nadanego poprzednikowi prawnemu powódki. Zdaniem sądu I instancji było bezprawne wyzucie przez Państwo ojca powódki z posiadanego majątku. Wadliwość orzeczenia o przejęciu gospodarstwa, stwierdzona decyzją Samorządowego Kolegium Odwoławczego, przesądza bezprawność działania Państwa. Sąd stwierdził przy tym, że akcja W., polegająca na przymusowym wysiedleniu, a w konsekwencji przejęciu nieruchomości przez Państwo, była bezprawna.

Wyrok powyższy w części uwzględniającej powództwo (pkt I) oraz orzekającej o kosztach postępowania (pkt IV i V), zaskarżyła strona pozwana. Zaskarżonemu wyrokowi strona pozwana zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, a to art. 361 § 2 k.c. w zw. z art. 160 § 1 i 2 k.p.a. i w zw. z art. 363 § 1 k.c. poprzez błędne przyjęcie, że powódka poniosła szkodę polegającą na utracie własności działek nr (...) oraz błędne zastosowanie art. 363 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, że powódce w tej sytuacji przysługuje prawo wyboru sposobu naprawienia szkody, naruszenie art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 160 § 1 i 2 k.p.a. poprzez przyjęcie, że pomiędzy działaniem pozwanego polegającym na wydaniu wadliwej decyzji z 1954 r., a szkodą wyrażającą się w utracie własności nieruchomości istnieje normalny związek przyczynowy, a nadto naruszenie przepisów prawa procesowego, a to art. 233 k.p.c. poprzez naruszenie zasady swobodnej oceny materiału dowodowego w tym zakresie. W konkluzji pozwany wnosił o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów procesu za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Powódka złożyła pisemną odpowiedź na apelację i domagała oddalenia apelacji oraz zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Trafny jest zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 160 § 1 i 2 k.p.a. Dla rozważenia tego zarzutu istotne są dwa fakty ustalone przez sąd I instancji. Po pierwsze w ustalonym i bezspornym w tym zakresie stanie faktycznym nie budzi żadnych wątpliwości, że w dacie wydania przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. orzeczenia o przejęciu gospodarstwa na rzecz Państwa, jego właściciel A. L. nim nie władał, gdyż wcześniej został wysiedlony wraz z rodziną. Po drugie przyczyną stwierdzenia przez Samorządowe Kolegium Odwoławcze nieważności orzeczenia o przejęciu gospodarstwa (...) na rzecz Państwa było wyłącznie uchybienie formalne, a to objęcie jednym orzeczeniem nieruchomości należących do wielu właścicieli, bez ich wyodrębnienia i określenia w osnowie orzeczenia przedmiotu przejęcia. Nie stanowiło podstawy stwierdzenia nieważności orzeczenia naruszenie prawa materialnego, albowiem,

jak stwierdziło Samorządowe Kolegium Odwoławcze w dacie przejęcia majątek istotnie był opuszczony i spełnione były przesłanki określone w przepisie dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. Te dwa niesporne fakty są wystarczające dla rozstrzygnięcia sprawy i Sąd Apelacyjny przyjmuje ich ustalenie przez sąd I instancji za własne.

Sąd Apelacyjny w obecnym składzie w pełni podziela pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu niepublikowanego dotąd wyroku z dnia 24 maja 2012 r. sygn. II CSK 558/11, powołanego przez pozwanego w piśmie procesowym z dnia 5 września 2012 r. uzupełniającym uzasadnienie zarzutów apelacji. Wyrok ten wydany został w stanie faktycznym podobnym do obecnie rozpoznawanego, a to w sytuacji, gdy stwierdzono nieważność decyzji o przejęciu nieruchomości na własność Skarbu Państwa li tylko z przyczyn formalnych, z uwagi na śmierć wymienionego w decyzji właściciela nieruchomości przed datą wydania decyzji i nie skierowania jej do spadkobierców. W tamtej sprawie przejęcie nieruchomości na własność Państwa nastąpiło na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 13 lipca 1957 r. o zmianie dekretu z dnia 18 kwietnia 1955 r. o uwłaszczeniu i uregulowaniu innych spraw związanych z reformą rolną i osadnictwem rolnym, stosownie do którego o przejęciu gospodarstwa decydowała przesłanka jego opuszczenia, zaś okoliczności i motywy opuszczenia gospodarstwa nie miały znaczenia dla oceny spełnienia tej przesłanki. Sąd Najwyższy stwierdził, że w takiej sytuacji brak było związku przyczynowego pomiędzy decyzją o przejęciu gospodarstwa, a szkodą stanowiącą równowartość gospodarstwa utraconego przez jego właścicieli – spadkobierców osoby wymienionej jako właściciel w decyzji. W rozpoznawanej obecnie sprawie mamy do czynienia z analogicznym stanem. Dekret z 27 lipca 1949 r. w art. 1 ust. 1 stanowił, że mogą być przejmowane na własność Państwa w całości lub w części nieruchomości ziemskie położone w województwach: (...), (...), (...) i (...) w obrębie pasa granicznego, przewidzianego w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa oraz w powiatach: (...), (...) i (...) województwa (...) oraz (...) i (...) województwa (...), jeżeli nie pozostają w faktycznym władaniu właścicieli. Z punktu widzenia przepisów dekretu okoliczności, które doprowadziły do opuszczenia nieruchomości nie miały znaczenia prawnego. Wskazywał na to w swych orzeczeniach Naczelny Sąd Administracyjny (m.in. w wyroku z dnia 23 listopada 1998 r. sygn. IV SA 2144/96), takie też stanowisko prezentuje doktryna (por. Łukasz Bielecki „Nacjonalizacja nieruchomości ziemskich na obszarze południowo-wschodniego pogranicza Polski” Rejent z 2007 r. nr 5). W konsekwencji nie budzi wątpliwości, że materialno-prawne przesłanki przejęcia na własność Państwa nieruchomości położonych w B., stanowiących własność A. L., były spełnione. Niewątpliwie dekret z 27 lipca 1949 r. miał służyć przejęciu na własność Państwa nieruchomości należących do osób wysiedlonych z południowo-wschodniej Polski w ramach akcji W.. Niezależnie od historycznej oceny tej akcji dekret ten stanowił część porządku prawnego naszego Państwa i skutki prawne przez niego wywołane nie zostały uchylone, a w konsekwencji jego przepisy wiążą sądy. Nie można zatem, jak to uczynił sąd I instancji, odwołując się do oceny akcji wisła jako bezprawnej, zignorować skutki prawne przez ten dekret wywołane.

W konsekwencji stwierdzić trzeba, że brak jest wymaganego przez przepis art. 361 § 1 k.c. związku przyczynowego pomiędzy nieważnością orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 25 września 1954 r. a szkodą w postaci utraty własności nieruchomości w B. przez poprzednika prawnego powódki. Ta okoliczność stanowi wystarczającą przesłankę do zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa.

Na marginesie tylko zauważyć można, że także i zakwestionowanie w apelacji faktu poniesienia przez powódkę szkody w części, w której miałaby ona obejmować utratę własności działek nr (...), jest zasadne. Decyzja stwierdzająca nieważność orzeczenia o przejęciu nieruchomości na własność Państwa wywołała skutki ex tunc. W konsekwencji, powódka jest właścicielką nieruchomości, które nie zostały przez Skarb Państwa zbyte i nadal są jako jego własność w księgach wieczystych wpisane, a ewentualne przyjęcie, że własność ta przeszła na rzecz Skarbu Państwa wymagałaby wykazania innych, niż orzeczenie z 1954 r., podstaw takiego przejścia prawa. Powódka powoływała się w tym zakresie wyłącznie na przepisy ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju. Przepis art. 1 tej ustawy wymienia te zasoby, zaliczając do nich m.in. lasy państwowe, zaś przepis art. 2 stanowi, że zasoby naturalne wymienione w art. 1 stanowiące własność Skarbu Państwa nie podlegają przekształceniom własnościowym. Jednakże wsteczny skutek decyzji stwierdzającej nieważność orzeczenia z dnia 25 września 1954 r. powoduje, iż przejęte tym orzeczeniem nieruchomości nie stanowią własności Skarbu Państwa i nigdy

własności tej nie stanowiły. Nie mamy zatem do czynienia z przekształceniem własnościowym, a przepisy powołanej ustawy nie znajdują w tym przypadku zastosowania.

Sąd I instancji uznał, że z mocy art. 363 § 1 k.c. powódka może wybrać, czy naprawienie szkody ma nastąpić przez przywrócenie stanu poprzedniego, czy też przez zapłatę odszkodowania. Aby takie prawo wyboru powódce służyło, musiałaby ona ponieść szkodę. Tymczasem w zakresie dotyczącym wyżej wymienionych nieruchomości szkody polegającej na utracie ich własności powódka nie poniosła. Stąd ewentualne roszczenia odszkodowawcze musiałyby zostać ograniczone tylko do pozostałej części majątku należącego w dacie przejęcia do A. L.. Jednakże wyżej wskazany brak związku przyczynowego pomiędzy nieważnością orzeczenia o przejęciu a szkodą, powoduje, że zbędnym staje się ustalenie zakresu tej szkody.

Z powyższych przyczyn, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., należało zmienić zaskarżony wyrok w punkcie I i oddalić powództwa w zakresie, w którym sąd I instancji je uwzględnił.

Mając na uwadze poczucie krzywdy odczuwane przez powódkę, a będące wynikiem okoliczności, w jakich doszło do pozbawienia jej ojca własności nieruchomości, Sąd Apelacyjny uznał, że zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, o jakim mowa w art. 102 k.p.c. i zmienił pkt IV zaskarżonego wyroku odstępując od obciążania powódki obowiązkiem zwrotu kosztów procesu stronie pozwanej, pomimo że powódka przegrała sprawę. Zmiana orzeczenia w tym zakresie skutkowałą przyznaniem od Skarbu państwa – Sadu Okręgowego w Nowym Sączu wynagrodzenia pełnomocnikowi powódki – radcy prawnemu ustanowionemu z urzędu, przy czym wysokość tego wynagrodzenia określono stosownie do przepisu § 6 pkt 7 w zw. z § 15 pkt 5 i z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu. Skoro powódka przegrała sprawę, a była zwolniona od kosztów sądowych ponad kwotę 4.000 zł, którą uiściła jako część opłaty od pozwu, brak było podstaw do ściągnięcia od niej kwoty stanowiącej wynagrodzenie biegłego, a zatem i do zmiany pkt V zaskarżonego wyroku. W rezultacie w tych częściach apelacja podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

Jakkolwiek apelacja została uwzględniona niemal w całości, gdyż jej oddalenie dotyczy tylko części rozstrzygnięcia o kosztach procesu, sąd II instancji nie znalazł podstaw do zastosowania art. 100 zdanie 2 k.p.c. i włożenia na powódkę obowiązku zwrotu pozwanemu kosztów postępowania apelacyjnego, a to z przyczyn, które decydowały o zastosowaniu art. 102 k.p.c. w odniesieniu do kosztów procesu za I instancję.

Na podstawie § 6 pkt 7 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2, z § 15 pkt 5 i z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu przyznano pełnomocnikowi powódki od Skarbu Państwa wynagrodzenie za pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.